

SPRAVODAJ NEZÁVISLÉHO ZDRUŽENIA EKONÓMOV SLOVENSKA

SILOČIARY

Odborný
mesačník
o ekonomike
a politike

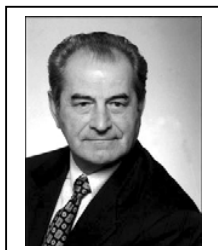
Marec
2008
číslo 3
ročník VI.

Z OBSAHU

Úvodné slovo /2/
Makroekonomika /2/
Zahraničie /3/
Osobnosti /7/
Mladí a veda /7/
Európska únia /8/

Úvodné slovo

V tohtoročnom marci sa nazbieralo významných výročí neúrekom. Pripomeňme si aspoň niektoré z nich.

Z celomesačných je to najmä *mesiac knihy*. Svojho času sa zdalo, že v etape masmédiálneho nadbytku a najmä internetizácie ľudia nebudú mať čas ani záujem vysedať pri knihe. Našťastie nie je tomu tak. Môžem sa s našimi čitateľmi podeliť s potešiteľným záverom miniprieskumu medzi študentmi Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Tri štvrtiny z opýtaných v dvoch vyše 20-členných krúžkoch prečítalo, alebo má od začiatku roka prečítanú najmenej jednu knihu – prózy alebo básnickú zbierku. Pričom je medzi nimi prevaha slovenských autorov. Mne sa i pri časovej mizérii akosi podarilo popri nádherných dvoch zbierkach básní (Teodora Križku a Pavla Janíka) „zhltnúť“ Rothmayerovej Vtedy na východe. Človeka poteší, že máme i teraz vynikajúce talenty s originálnou tvorbou.

S menším hrmotom, skoro nebadane, sa vraciame k oslave **Dňa žien 8. marca**. Predošlá, okázalá forma ustúpila nenútenej, keď sa po zásluže má pripomínať nezastupiteľná pozícia žien bez rozdielu. Ony, ako mamy, sestry, manželky, dcéry, priateľky vykonali a predstavujú v obetavosti pre rozvoj rodiny a pokroku celého ľudstva viac, ako je možné len slovami vyjadriť. Preto by mal mať tento ich sviatok - aj popri tradičnom **Dni matiek** - svoje miesto pre zlepšovanie vzťahov v ľudskom spoločenstve aj do ďalekej budúcnosti.

14. marcu, ktorý je symbolom veľkých obetí ale aj naplnenia túžob a snažení celých generácií Slovákov, predchádzalo t. r. vandalské zhanobenie pomníka prezidenta prvej Slovenskej republiky Dr. Jozefa Tisu. Žlté, žlčovité ťahy voči predstaviteľovi obnovy slovenskej samostatnosti mali aj majú teda nielen niektorí „historici“ a iní antislováci. No seriózny prístup k hodnoteniu našich najstarších i novších dejín aj zo strany kompetentných predstaviteľov SR začína konečne uberať priestor reliktom nevráživosti voči slovenskej štátnosti z domácich i vonkajších zdrojov.

K marcovým jubileám patrí **Deň vody**, základu života. Jeho význam sa bude skoro a veľmi rýchlo stupňovať. Z oblasti medzinárodných vzťahov je to **50. výročie uzavretia Rímskej zmluvy**.

Z domácej proveniencie je to **15. výročie Sviečkovej manifestácie v Bratislave**, významného prejavu odporu veľkého počtu dehonestovaných veriacich Slovákov. **22. marca** si pripomíname výročie narodenia očovského rodáka **Mateja Bela**, *polyhistora*, *zakladateľa modernej vlastivedy v Uhorsku a vzoru francúzskeho encyklopedistu Diderota*.

28. marca Čabianska organizácia Slovákov v Maďarsku zorganizovala *Stretnutie spevokolov* z príležitosti **125. výročia narodenia** svetoznámeho

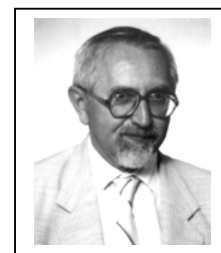
hudobného skladateľa **Bélu Bartóka**, *vynikajúceho znalca a zberateľa takmer 3.500 slovenských ľudových piesní*. Veríme, že UNESCO raz prijme slovenský návrh na zaradenie tohto hudobného velikána **do Pamäti sveta**.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Rezervované pre makroekonomiku

Otázky kladené v súvislosti s vývojom kurzu dolára.

Klesajúci kurz dolára /USD / v kombinácii s finančnou krízou a s recesiou, ktorá hrozí Spojeným štátom, môže mať ďalekosiahly negatívny dopad na svetové hospodárstvo. S novou intenzitou ožívujú preto diskusie o dôsledkoch finančnej krízy v USA a o postavení Spojených štátov v svetovom hospodárstve.

Po r. 1945 dolár vystupoval v úlohe prvej svetovej rezervnej meny. Do roku 1971, dolár bol vymeniteľný za zlaté rezervy Spojených štátov na úrovni centrálnych bánk MMF. Pod vplyvom inflácie, spomalenia tempa ekonomického rastu, rastúceho deficitu bežného účtu platobnej bilancie, atď. dolár sa znehodnocoval, strácal pozície v menových vzťahoch. Na druhej strane, USA využívali znehodnocujúci sa dolár na zmiernenie nerovnováhy spôsobenej nárastom vnútornej a zahraničnej zadlženosti Spojených štátov. Japonsko, Čína a Južná Kórea a ďalšie štáty pomáhali im v tom nákupom obligácií federálnej vlády Spojených štátov; hromadením dolárov.

Zánikom zlatého štandardu vytvoril sa priestor pre využívanie virtuálnych peňazí. Peniaze v podobe zápisov na účtoch v bankách dominujú v svetovej ekonomike, napomáhajú nárastu inflačných tlakov a vytváraniu tzv. bublín v národnom hospodárstve. Ide o operácie bankového sektora, ktoré sú zamerané na podporu ekonomického rastu, pričom môžu vyústiť do negatívnych efektov. Napríklad, Alan Greenspan, ako predseda Federálneho rezervného systému USA / FED /, po tom ako v roku 2001 s cieľom podporovať ekonomický rast, znížil sadzby za úvery na úroveň 1 %, napomohol vzniku technologickej a realitnej bubliny. Negatívny dôsledky týchto bublín sú zrejme v súčasnom období.

V ostatných rokoch, ekonomika USA sa vyvíjala na základe vysokých výdavkov na spotrebu, výstavbu domov, financovanie vesmírnych programov, výdavkov na zbrojenie a na lokálne vojny. V roku 2007 výdavky na vojnové a protiteroristické operácie presiahli 600 mld. USD. Dosiahli najvyššiu úroveň v medzinárodnom merítku. Taktiež na fiškálny rok 2009, ministerstvo obrany požaduje 515,4 mld. USD. Päť krát viacej ako v roku 2008.

Vysoká vnútorná a zahraničná zadlženosť, permanentne vysoký deficit platobnej bilancie USA oslabujú menový systém, dôveru v dolár a v možnosť vysporiadať sa so vzniknutou a krajne nepriaznivou situáciou.

Začiatkom roku 2008, pod vplyvom uvedeného vývoja dochádza k vzniku hypotekárnej krízy v USA. Táto kríza prerastá do finančnej a v kombinácii s očakávanou recesiou môže mať ďalekosiahle negatívne dopady na svetové hospodárstvo. Začiatkom roku 2008, cena za barel ropy na burze v Rotterdame, sa v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka zvýšila o 75 %. Prekročila 100 dolárovú hranicu. Experti predpokladajú, že do konca roku 2008, cena ropy sa môže zvýšiť na 120 USD za barel.

Cena zlata dosiahla najvyššiu úroveň od roku 1945, zvyšujú sa ceny surovín a potravín. Investori hľadajú riešenie vzniknutej situácie v investíciách do komodít, ktoré pri klesajúcom kurze dolára sa prostredníctvom rastúcich cien rýchle zhodnocujú. Výsledkom rastúceho dopytu po týchto komoditách je ďalší rast cien a inflačných tlakov.

V USA, spotrebiteľské ceny sa za posledný rok zvýšili o 4,3 % a pri klesajúcom tempe národného hospodárstva rastú aj počty nezamestnaných. Investície denominované v dolároch „utekajú“ do mien, ktoré prinášajú vyššie zhodnotenie. Pritom, Fed má svojou politikou podporovať ekonomický rast, kontrolovať infláciu. Realizovať vzájomne si protirečiace ciele hospodárskej politiky. S cieľom oživiť ekonomiku, Alan Greenspan ešte ako predseda Fed-u, zameral činnosť Fed-u na monitorovanie vývoja úrokových sadzieb a ich zníženie prostredníctvom rastúcej likvidity. Zmenou metodiky prispel k vzniku súčasnej finančnej krízy v USA.

Ben Bernank, nový predseda Fed-u, v situácií, ktorú Alan Greenspan charakterizuje ako najhoršiu od roku 1945, stojí pred ťažkou voľbou. Znižovaním úrokových sadzieb riskuje infláciu a následný útok na dolár a na druhej strane, vyčkávaním pri prijatí zásadných opatrení riskuje, že hypotekárna kríza prerastie do recesie. Pritom, ani jedno z uvedených rozhodnutí nemôže urobiť nezávisle jedno od druhého.

Paul Krugman, profesor Princeton University, uvádza, že ceny nemovitostí sa pod vplyvom hypotekárnej krízy, v priemere znížili o 25 %. Podľa neho, 15 mil. Američanov má problémy so splácaním hypotekárneho úveru. Straty spôsobené hypotekárnou krízou môžu narásť do výšky 6 až 7 triliónov dolárov. Odpisy z nespĺcaných úverov predstavujú stovky mld. dolárov. / Fortune 17.marca 2008 /. Domino efekt hrozí finančným inštitúciám. V globalizujúcom sa svetovom hospodárstve, v dôsledku vzájomného prepojenia finančných operácií, inštitúcií a trhov, pád veľkých bánk v USA nie je len problémom Spojených štátov. Taktiež Fed, ale ani administratíva USA, sama o sebe situáciu nevyrieši. Z násobujú sa preto požiadavky na súčinnosť s centrálnymi bankami členských štátov MMF.

Fed od decembra 2007 poskytol finančným trhom likviditu vo výške 260 mld. dolárov; kľúčové úrokové sadzby znížil na 2,25 %. Avšak, opatrenia nevedli k požadovaným

výsledkom. Preto, 18.3.2008 Fed pristúpil k ďalšej aukcii krátkodobých úverov pri úrokovej sadzbe 2,615 %. Taktiež ECB po počítačovej obave z nárastu inflácie v eurozóne, poskytla prostredníctvom týždenných refinančných operácií krátkodobý úver vo výške EUR 50 mld.

Výsledkom bol ďalší prepád kurzu dolára voči euru a k ostatným menám. Fed-om znížené úrokové sadzby znevýhodnili dolár v relácii k euru. Na druhej strane, zníženie úrokových sadzieb a nárast likvidity môže zmierniť ohlasujúcu sa recesiou v USA a jej dopad na svetovú ekonomiku.

Injekcia Fed-u do ekonomiky je značná, avšak, v porovnaní s objemom operácií na trhoch peňazí ide o malé sumy, ktoré zrejme nepovedú k požadovaným výsledkom. Napríklad, jedným zo zásadných problémov je, že aj cenné papiere s najvyšším AAA ratingom sa na trhoch predávajú za trhovú cenu 50 centov namiesto nominálnej ceny 1 dolára. Ostatné cenné papiere sa predávajú za ešte nižšiu cenu.

S cieľom zabrániť nárastu inflácie a odvrátiť, resp. zmierniť recesiou pokiaľ nastane, Fed pristúpil k politike „veľkej umiernenosti.“ Podľa Ben Bernankeho, nového predsedu Fed, centrálné banky sa naučili ako majú regulovať národné hospodárstvo. Pokiaľ sa Ben Bernanke nemýli, ním navrhované opatrenia prinesú aj neželané vedľajšie efekty. Jednou zo zásadných otázok je ako riešiť zadlženosť USA vo výške takmer 2 triliónov dolárov. Obrazne povedané, tento dlh a doláre za hranicami Spojených štátov, predstavuje časovanú bombu, ktorá kedykoľvek môže destabilizovať ekonomiku USA a tým aj svetovú ekonomiku. V snahe odvrátiť túto hrozbu, Fed musí počítať so zvyšovaním úrokových sadzieb a s ukončením politiky „veľkej umiernenosti,“ ku ktorej sa teraz hlási. Nezodpovedanou zostáva taktiež otázka, či a v akom rozsahu USA využijú možnosti, ktoré im dáva klesajúci kurz dolára na eliminovanie negatívnych dopadov dolárov nahromadených v zahraničí na ekonomiku Spojených štátov, a to aj za cenu prepadu svetovej ekonomiky? Jedno je jednoznačné; nová administratíva, ktorá vznikne po nastávajúcich voľbách prezidenta Spojených štátov, bude mať východiskový bod svojej činnosti veľmi skomplikovaný.

Ing. Vladislav Bachár, CSc.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Ekonomická dimenzia diplomacie

/1. časť/

Ekonomická dimenzia diplomacie (Economic dimension of the diplomacy) je historická kategória. Jej počiatky, podobne ako diplomacie celkove, môžeme vystopovať už pred našim letopočtom. K jej reaktivácii dochádza pod vplyvom globalizácie a jej dôsledku – interdependencie v celosvetovom rozsahu.. Je teda namieste otázka: čo vyvoláva výrazne zvýšenú pozornosť v rámci celého spektra diplomacie v ostatných dekádach?

Podľa nášho názoru je to potreba ujednotenia ponímania tohto termínu v etape zásadných zmien v mikroekonomike i v makroekonomike a najmä v medzinárodných vzťahov. Doteraz totiž, podobne ako u väčšiny termínov ekonomickej vedy je často používaný pojem "ekonomická dimenzia diplomacie" ponímaný veľmi rôznorodo, nejednoznačne. Spravidla sa ním rozumejú konkrétne, všeobecné ekonomicko-politické, finančné, obchodné a investičné aktivity príslušných vládnych inštitúcií, spravidla ministerstiev a zastupiteľských orgánov - veľvyslanectiev.

V skutočnosti účastníkmi tejto dimenzie diplomacie sú v stále väčšom rozsahu aj podnikateľské, regionálne, lokálne, kultúrne, športové a iné, subjekty vnútroštátne/národné. Najmä v procesoch globalizácie sa do okruhu subjektov aj objektov ekonomickej diplomacie dostáva stále širší okruh ľudstva, teda aj neprofesionali z oblasti diplomacie a medzinárodných vzťahov vôbec. Vo veľkej miere k tomu prispievajú nové informačné technológie, osobitne internet.

Vzhľadom k uvedenému pokladám za plne opodstatnené ponímať ekonomicke dimenziu diplomacie podstatne širšie: **ako princíp, tiež ako systém formovania a realizácie ekonomických záujmov štátu a jeho subjektov v medzinárodných vzťahoch dvojstranných aj multilaterálnych.**

Predovšetkým preto, že ekonomicke hľadisko bolo v diplomacii v podstate takmer vždy **prítomné A to tak v polohe všeobecnej – medzištátnej/medziregionálnej, či v rovine účastníckych inštitúcií – vysielajúceho, resp. prijímajúceho panovníka, štátu alebo medzinárodnej organizácie. Vyplýva to aj z najstarších známych dokumentov o vyslancoch, posluch a vysokých návštevách indických, čínskych, egyptských či iných kráľovstiev a ríš, keď sa priamo ukladalo poslom podporovať obchod a jeho podporu aj za najzložitejších podmienok** (Paul, V.: *Nejstarší památky mezinárodního práva, ACADEMIA Praha, 1996*)

Pravdou je, že ekonomicke dimenzia diplomacie bola a niekedy býva aj v súčasnosti skrývaná/maskovaná rôznymi dôvodmi a spôsobmi. V minulosti spravidla ideologickými, náboženskými, morálnymi, etickými, či rasovými. V ostatných dekádach to bývajú najmä dôvody bezpečnostné, či ekologické ale rovnako ako v minulosti sú udávané dôvody morálne – pomoc rôzneho charakteru, ochrana demokracie, ľudských práv, etnických menšín a podobne. (Lysák, L.: *Ekonomicke dimenzia diplomacie, SILOČIARY, č. 6/03, s. 4.*)

Znáмым faktom je, že koniec 20. storočia priniesol z historického pohľadu veľmi významné ukončenie globálneho bipolárneho delenia sveta. A spolu s tým aj nádej, že sa tým na najbližšie desaťročia do veľkej miery znížilo nebezpečenstvo vypuknutia svetovej vojny. Ale už šesťdesiate, osobitne však deväťdesiate roky 20. storočia priniesli - z pohľadu svetovej diplomacie - viacero nových aspektov. K najväznejším z nich patrí dynamický presun ťažiska diplomacie od klasickej politickej (frakovej),

smernom k bezpečnostnej, legislatívnej a ekonomickej dimenzii.

Pričom práve posledne menovaná – *ekonomicke* - *dimenzia prelína celé spektrum diplomacie.* A sú to práve najvyspelejšie i rozvojové, no perspektívne významné ekonomicke mocnosti (vrátane USA, štátov Európskej únie, Japonska, Indie, Číny, Ruskej federácie atď.), ktoré výrazne posilňujú ekonomicke zložky/misie na úkor ostatných zložiek zahraničnej služby svojich štátov.

Konkrétnym presvedčivým dôkazom tejto tendencie je postup Spojených štátov amerických, ktoré presúvajú okolo dva a pol tisícky diplomatických postov z vyspelých do rozvojových štátov, posilňovaním najmä ekonomických postov. Prezident Clinton v *New York Times* to povedal jednoznačne, keď zdôraznil, že najviac je hrdý na úspech, ktorý dosiahol prepojením americkej zahraničnej a domácej politiky a tým vytvorením veľkého množstva pracovných miest (*Foreign Policy*, november-december 2000, s. 19). Dôvody sú pomerne jednoznačné: dynamizácia ekonomickeho rozvoja a zvyšovanie váhy vo svetovej ekonomike takých ekonomických komplexov akými sú Čína, India, Rusko, Brazília i niektoré ďalšie novoindustrializované štáty.

Podľa analýz z viacerých zdrojov, vrátane solídnych analýz OECD, sa už k roku 2050 *predpokladá prvenstvo Číny vo svetovom hospodárstve.* Nasledovať by mali USA, India, Japonsko, Brazília, Rusko, Veľká Británia, Nemecko, Francúzsko a Taliansko (www.theindubusinessline.com, 27. 11. 2003). Niektorí autori predpokladajú, že za predpokladu zachovania vysokej dynamiky rozvoja Čína sa posunie pred teraz dominujúce USA už začiatkom 40. rokov tohto storočia. To bude mať ďalekosiahle geoeconomicke i geopolitické dôsledky.

Z hľadiska ekonomických aspektov diplomacie nemenej pozoruhodné sú prognózy rozvoja Indie. Trvalý záujem zahraničných investorov púta grandiózny projekt budovania modernej infraštruktúry Indie, ktorý značne presahuje 400 miliárd USD. Výrazne stúpa za ostatné roky zahraničný obchod Európskej únie s Indiou. Tak za jediný rok – 2004/2003 - vzrástol export EÚ do Indie o 16,8 %. A takmer rovnako: o 16,5 % sa zvýšil export Indie do EÚ. A to sú údaje, ktoré sa dotýkajú len 15-ky členov EÚ.

Ešte vyššia bola dynamika indického exportu informačných technológií – IT, až o 35 % za 2004/2003, z 12,5 na 17,3 US dolárov. V ďalšom roku mal stúpnuť o vyše 30 percentuálnych bodov. Stojí za povšimnutie, že indický priemysel so softvérom a servisným kancelárskym zariadením zamestnáva 850 tisíc anglicky hovoriacich zamestnancov. Exportuje služby od high-tech poradenstva cez prevádzky call centier a účtovníctva s pomocou vysokorychlostných komunikácií.

Pozoruhodný je i z globálneho aspektu rozvoj turizmu a jeho dynamický nárast na indickom subkontinente. V r. 2005 je ambícia prekonať 3 miliónovú hranicu a dosiahnuť tak 24 % nárast vstupu turistov do Indie. (INDIA NEWS, Embassy of India, Bratislava, No 3/2005, s. 11-12.)

Hlavné subjekty ekonomickej dimenzie diplomacie

V doterajšej praxi i u časti teoretikov v SR prevláda názor, že ekonomická dimenzia diplomacie je doménou výlučne ministerstva zahraničných vecí. Podľa nášho názoru, pri hlbšom analytickom vstupe do tejto problematiky dôjdeme k záveru, že ide o podstatne širší dosah skúmanej dimenzie. Decentralizáciou riadenia, zvyšovaním právomocí lokálnych orgánov a k tomu zjednodušovaním priamych medzinárodných vzťahov podnikateľských i iných národných (súkromných i štátnych) subjektov diplomacia postupne prerastá do mikroekonomiky, ďalších oblastí spoločenského a hospodárskeho života vo vnútri jednotlivých štátov, prípadne ich zoskupení.

Na druhej strane, rozsah ekonomickej dimenzie diplomacie sa zvyšuje nárastom počtu a rozširovaním vplyvu medzinárodných organizácií, medzivládnych aj mimovládnych, na ekonomiku jednotlivých štátov, zoskupení, regiónov i celosvetovú ekonomiku.

Súhrnne teda môžeme konštatovať, že **ekonomická dimenzia diplomacie výrazne rozširuje endogénne i exogénne súbory subjektov diplomacie a zároveň ich pôsobením sa zvyšuje rozsah i dosah jej pôsobnosti.**

Posilňovanie ekonomickej dimenzie diplomacie v podmienkach SR

Úlohy, ktoré má skúmaná slovenská diplomacia riešiť, vyplývajú zo základnej skutočnosti, že sme síce historický národ ale mladý štát. Z toho vyplývajú niektoré problémy a úlohy navyše.

Formovanie zahraničnej služby samostatnej Slovenskej republiky (po pokojnom ukončení federácie) bolo poznačené „bratským“ delením majetku zastupiteľských úradov federácie, medzinárodných pozícií (pre názornosť nihilizácia pozícií hokejovej reprezentácie SR) ale aj odborníkov spôsobilých a ochotných dôsledne presadzovať záujmy samostatnej SR. Niektorí slovenskí diplomati dali prednosť ekonomicky výhodnejším a pracovne menej náročným podmienkam vo vybudovanej federálnej zahraničnej službe, ktorú si v rozhodujúcej miere ponechala ČR. Problém nedostatku kvalifikovaných odborníkov v zahraničnej službe SR sa rieši postupne.

V tejto súvislosti hodno pripomenúť, že ku skvalitňovaniu ekonomickej dimenzie slovenskej diplomacie účinne prispieva **Ekonomická univerzita v Bratislave**. Predovšetkým **Obchodná fakulta a od roku 2000 Fakulta medzinárodných vzťahov** venujú vo svojich pedagogických programoch problematike ekonomickej dimenzie diplomacie osobitnú pozornosť.

Druhým dôvodom sú nekončiace dlhoročné rozporné názory na dominanciu kompetencií Ministerstva zahraničných vecí, Ministerstva hospodárstva, prípadne ďalších inštitúcií SR v oblasti diplomacie. Či už ide o výber odborníkov a neskôr pri hľadaní efektívnych ciest pôsobenia ekonomických radcov a efektívnosti ekonomických častí zastupiteľských úradov a misií SR v medzinárodných organizáciách. Napriek tomu možno

akceptovať programové zameranie, že *v oblasti obchodno-politickej ide o :*

nadväzovanie kontaktov s orgánmi a inštitúciami krajiny pôsobenia, návrh foriem a rozsahu zmluvnej úpravy obchodných a hospodárskych vzťahov, udržiavanie kontaktov s predstaviteľmi existujúcich zastúpení slovenských subjektov v danej krajine, nadväzovanie a udržiavanie kontaktov s najvýznamnejšími podnikateľskými subjektmi tak v krajine pridelenia, ako aj v SR, zabezpečovanie úloh v teritóriu pre ekonomicke rezorty SR, bankovú sféru, presadzovanie zahranično-obchodných a obchodno-politických zámerov SR v krajine pôsobenia;

v oblasti analyticko-informačnej: získavanie a spracovávanie informácií súvisiacich s ekonomickým vývojom v krajine, s bilaterálnymi a multilaterálnymi obchodnými a hospodárskymi vzťahmi, s činnosťou krajiny v integračných ekonomických zoskupeniach, analyzovanie situácie na miestnom trhu, navrhovanie opatrení a odporúčanie priorít vo vzájomných obchodných a hospodárskych vzťahoch, atď.

V oblasti podpory exportu, cestovného ruchu a priamych zahraničných investícií v SR: vyhľadávanie odbytových možností pre slovenských exportérov, navrhovanie najlepších spôsobov prenikania na miestny trh, poskytovanie poradenskej a sprostredkovateľskej pomoci slovenským subjektom zahraničného obchodu, podporovanie presadenie sa slovenských podnikov v medzinárodných výberových súťažiach, vyvíjanie aktivít na podporu aktívneho cestovného ruchu a rozvoj služieb, vyhľadávanie možností diverzifikácie surovinových zdrojov (ropa, zemný plyn, uhlie) a ďalších základných vstupov do výroby v SR, vyvíjanie aktivít na prílev priamych investícií z krajiny pôsobnosti do ekonomiky SR.

Ďalším z dôvodov, ktoré sa odrážajú na neuspokojivej úrovni a nedostatočnej ekonomickej výkonnosti zastupiteľských úradov SR, je *predimenzovanosť politickej reprezentácie*, ktorú do istej miery ovplyvňujú skupinové záujmy pri striedaní vládnych garnitúr, keď politická príslušnosť prehlušuje odborné nároky na pracovníkov v tejto oblasti a národno-štátne záujmy.

Záverom:

Ak má Slovensko dosiahnuť kvalitatívnu zmenu v účinnosti zahraničnej politiky v ekonomickej oblasti, je potrebné hľadať cesty a dospieť ku k zhode koalíčných i opozičných reprezentácií aspoň na zásadných otázkach zahraničnej politiky a zahraničnej služby a koordinácii pri jej aplikácii.

Zároveň je očividne nevyhnutné dosiahnuť vyššiu koordinovanosť všetkých účastníkov **medzinárodných vzťahov**. **Predovšetkým precíznejšie** vymedzenie kompetencií a hlavne zodpovednosti medzi Ministerstvom zahraničných vecí, Ministerstvom hospodárstva a ďalšími rezortmi a inštitúciami, vrátane regionálnych a lokálnych, v ekonomickej časti medzinárodných vzťahov.

V súčasnosti by sa prehĺbeniu ekonomickej dimenzie diplomacie SR, podľa nášho názoru, mala okrem bilaterálnej oblasti venovať osobitná pozornosť

systematickému monitoringu, hĺbkovým analýzám a včasným aktivitám v polohe multilaterálnej - v najvýznamnejších medzinárodných organizáciách, *ako je pôsobenie v OSN, osobitne v Bezpečnostnej rade, Hospodárskej a sociálnej rade (ECOSOC), FAO, ILO a ďalších agentúrach OSN, Organizácii pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD), aktivity v rámci orgánov a projektov OSN, pôsobnosť vo WTO i v ďalších medzinárodných organizáciách, vrátane mimovládnych (NGOs).*

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Medzinárodné politické vzťahy

Vývoj arménsko-tureckých vzťahov

Arménsko-turecké vzťahy predstavovali veľmi špecifickú oblasť vyplávajúcu zo vzájomnej nedôvery medzi týmito dvoma národmi a historického bremena, ktoré zaťažilo ich spolunažívanie. Aj napriek tomu že Turecko priznalo nezávislosť Arménskej republiky 16. decembra 1991 bez akýchkoľvek pripomienok, hranica medzi týmito dvoma krajinami sa okamžite stala zdrojom sporov. Oficiálna Ankara uznávala nezávislú Arménsku republiku podľa hraníc ktoré stanovili dohody podpísané 16. marca 1921 v Moskve a 23. októbra 1921 v Karse. Moskovská Dohoda (nazývaná aj Dohoda o Bratstve) bola podpísaná Najvyšším Národným Zhromaždením Turecka pod vedením Mustafu Kemala Atatürka a bolševistickým Ruskom pod vedením Vladimíra Lenina. Dohoda z Kars bola podpísaná medzi Najvyšším Národným Zhromaždením Turecka a predstaviteľmi sovietskych republík Arménska, Azerbajdžanu a Gruzínska ako aj za účasti bolševistického Ruska. Treba ešte pripomenúť, že v čase podpísania týchto dohôd ešte neboli vyhlásené ani Turecká republika ani Sovietsky Zväz.

Niektorí oficiálni predstavitelia Arménska začali spochybňovať existenciu týchto hraníc v súlade medzinárodným právom a poukazovali na to že Moskovská dohoda bola podpísaná medzi predstaviteľmi Turecka a Ruska v čase keď neexistovala ani Turecka republika ani Sovietsky Zväz a táto zmluva nebola ratifikovaná ich nástupníckymi krajinami.

Ďalším sporným bodom z hľadiska medzinárodného práva bolo, že dohoda ukladala práva a povinnosti nielen zúčastneným krajinám dohody ale aj tretím štátom (Arménska republika, Azerbajdžanská republika, Gruzínska republika). Dá sa predpokladať, že aj na strane predstaviteľov Turecka sa objavili určité pochybnosti o platnosti dohody, preto ich snahou bola v článku 15. ustanovená právna povinnosť Rusku urobiť potrebné kroky aby dohody medzi jednotlivými republikami (Arménska republika, Azerbajdžanská republika, Gruzínska republika) a Tureckom boli v súlade s Moskovskou dohodou. Okrem toho poukazovali dohodu zo Severe podpísanú 10. augusta 1920, ktorá podľa ich názoru ešte stále zostávalo v platnosti.

Ďalším významným sporným bodom v turecko-arménskych vzťahoch je odkaz v Deklarácii Nezávislosti Arménskej republiky na vyvraždenie Arménov Osmanskou ríšou v roku 1915 a arménske úsilie získať jeho medzinárodnú akceptáciu. Tento fakt naďalej vytvára napätie medzi týmito štátmi. Napriek tomu že bývalý arménsky prezident Levon Ter-Petrosian si uvedomoval potrebu udržiavania vzťahov s Tureckom na realistickom základe. Ter-Petrosian navrhoval, aby táto otázka bola vyňatá z agendy Arménskej republiky a uznanie Genocídy Tureckom sa mali snažiť príbuzní a blízki zavraždených, väčšina ktorých sú občanmi tretích štátov. Z pohľadu Turecka uznanie Genocídy Arménov predstavuje neakceptovateľne riešenie s negatívnymi následkami pre Turecko. Oficiálni predstavitelia Turecka sú toho názoru že otázky vyvraždenia Arménov patri do rúk historikov a nie politikov.

Na začiatku konfliktu v Náhornom Karabachu Turecka verejná mienka značne podporila Turecku vládu spojiť sa s Azerbajdžanom a taktiež podporiť jeho vojenskú intervenciu. Vláda však odmietla otvorenú účasť na útokoch, zapojila sa iba ako neoficiálna podpora Azerbajdžanu. Napriek tomu, že Turecku sa podarilo zostať mimo vojenského zapojenia do konfliktu v Náhornom Karabachu, otázka Karabachu zvýraznilo dilemu ktoré čelilo Turecko pri svojich snahách o udržanie si neutrálnej pozície voči konfliktom v bývalých sovietskych republikách. Turecka politika počas konfliktu bola zacielená hlavne na zabezpečovanie politických opatrení ktoré mali zaistiť aby sa tento regionálny konflikt nedostal na úroveň, ktorá by mohla seriózne ohroziť bezpečnosť Turecka, čo by si vyžiadalo jeho vojenskú účasť.

Aj keď v ranných štádiách nezávislosti Arménska obe strany súhlasili s potrebou prekonať psychologické bariéry medzi oboma národmi, vzniknutá situácia v Náhornom Karabachu podnietila Ankaru jednoznačne sa vyjadriť proti začatiu diplomatických rokovaní. Oficiálny pohľad Ankary na riešenie konfliktu v Náhornom Karabachu spočíva na zachovaní územnej celistvosti Azerbajdžanu.

Po nástupe Róberta Kočarianu v roku 1998 k moci, ktorý je Tureckom považovaný za nacionalistického prezidenta, sa možnosti opätovného otvorenia vzájomného dialógu vytratili. Môžeme konštatovať že po podpise arménsko-ruskej dohody o priateľstve a spolupráci v roku 1997 a taktiež umožnenie ruským jednotkám usadiť sa v Arménsku, postavila Arménsko a Turecko do opozície a tým sa spontánne vytvorili nové strategické politické aliancie v regióne Kaukazu: Ruská federácia, Arménsko a Irán na jednej strane; a USA, Azerbajdžan, Gruzínsko a Turecko na strane druhej.

Keďže v súčasnosti medzi Arménskou republikou a Tureckom neexistujú žiadne diplomatické vzťahy, tieto otázky majú špeciálny význam pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku oboch štátov. Vytvorenie normálneho diplomatického styku medzi Arménskom a Tureckom je blokované zo strany Turecka. Arménsko sa dlho pokúšalo o nadviazanie diplomatického styku bez

kladenia dodatočných podmienok. Súčasná arménska vláda vyhlasuje že sa aj naďalej bude snažiť o elimináciu vzájomných prekážok a zlepšenie bilaterálnych vzťahov s Tureckom. Arménsko sa usiluje o oficiálne uznanie genocídy zo strany Turecka, v ktorom vidí ako historické vyriešenie dlhodobého pocitu krivdy, tak aj možnosť zlepšenia vzájomnej komunikácie a celkovej situácie v regióne. Nepriradený charakter vzájomných vzťahov Arménska a Turecka, ako aj zatvorenie hraníc, ktoré ohrozujú bezpečnosť Arménskej republiky, má za následok spomalený ako sociálny tak aj ekonomický vývoj týchto dvoch krajín najmä Arménska. Urovanie arménsko – tureckých vzťahov by znížilo počet deliacich čiar vedúcich regiónom, a taktiež by pravdepodobne prispelo k nájdeniu rýchlejšieho riešenia Náhornu Karabašského konfliktu.

Ing. Ruben Stepanyan – interný doktorand FMV EU v BA

Osobnosti

George J. Stigler

V roku 1982 dostal Nobelovu cenu za ekonómiu ďalší z mnohých Američanov, ktorí sa môžu popýšiť týmto ocenením. Bol to George J. Stigler za jeho kľúčovú prácu – štúdiu priemyselných štruktúr, fungovania trhov a príčin a dôsledkov verejnej regulácie.

George J. Stigler sa narodil v roku 1911 v Rentone (predmestie Seattlu) v štáte Washington. Bol to jedináčik, pričom jeho rodičia, Jozef a Elizabeth Stiglerovi, boli prisťahovalcami do USA, kde sa vybrali nezávisle na sebe koncom 19. storočia. Jeho otec pochádzal z nemeckého Bavorska, matka zase z bývalého Rakúska-Uhorska. Zomrel 1. decembra 1991 vo veku 80 rokov.

Mladý Stigler ukončil povinnú školskú dochádzku v roku 1931 vo veku 20 rokov, pričom navštevoval výlučne školy v Seattli. V ďalšom štúdiu pokračoval na Northwestern University. Čo sa týka udelenia titulu PhD., získal ho v roku 1938 na Chicagskej univerzite. Jeho dizertačná práca sa týkala histórie neoklasických teórií výroby a distribúcie a je považovaná za jednu zo zásadných prác v oblasti vývoja ekonomického myslenia. V období jeho štúdia na Chicagskej univerzite pôsobili traja významní ekonómovia tej doby, podľa slov Stiglera, každý výnimočný svojím vlastným spôsobom – Frank H. Knight, skeptický filozof, ktorý sa v tom čase zaoberal rakúskou teóriou kapitálu, Jacob Viner, ktorý sa venoval predovšetkým histórii ekonómie a Henry Simons, ktorý vystupoval za racionálnu a decentralizovanú organizáciu ekonómie. Okrem týchto učiteľov mali na myslenie a profiláciu Stiglera vplyv aj jeho spolužiaci – W. Allen Wallis a predovšetkým Milton Friedman.

V roku 1936 začal vyučovať na Iowa State College, kde pôsobil ako vedúci katedry ďalší nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu Theodore W. Schultz (získal ju v roku 1979 spolu so Sirom Arthurom Lewisom za ich

priekopnícky výskum v oblasti ekonomického rozvoja so zameraním na rozvojové krajiny). V rokoch 1947 – 1958 pôsobil Stigler na Columbia University, pričom posledný rok to bolo v Centre pre pokročilé štúdie v behaviorálnych vedách, kde sa spoznal s ďalšími nositeľmi Nobelovej ceny za ekonómiu – Kennethom Arrowom a Robertom Solowom. Od roku 1958 pôsobil na University of Chicago.

Stigler sa spočiatku vo svojich prácach venoval teórii cien a lineárnemu programovaniu. V 60. rokoch sa začal venovať otázkam verejnej kontroly. Okrem toho sa zaoberal aj históriou ekonómie. Niektoré z jeho článkov v tejto oblasti boli publikované v „Five Lectures on Economic Problems“ a v „Essays in the History of Economics“.

Redakcia

Mladi a veda

Skupina G8 a jej budúcnosť

G8, skupina siedmich najvyspelejších štátov sveta a Ruska, bola založená v roku 1975 ako fórum na riešenie globálnych ekonomických problémov, akým bol, napr. pád Breton-Woodskeho systému či prvý ropný šok. K šiestim vtedajším mocnostiam sa o rok neskôr pripojila i Kanada a od roku 1981 sa stretnutí zúčastňovali pod štatútom pozorovateľa i predstavitelia Európskeho Spoločenstva. Pôvodný okruh tém stretnutí sa postupne rozširoval aktuálne o celospoločenské, globálne problémy. Počnúc summitom v Londýne v roku 1991 sa stretnutí zúčastňovalo i Rusko, ktoré doplnilo tak skupinu G7 od roku 1998 o nového člena. Napriek tomu, že ruský HDP a HDP na obyvateľa je oveľa nižší než u ostatných krajín G8 a Rusko ani nie je členom WTO, táto krajina zohráva strategickú úlohu v udržiavaní globálnej stability.

V súčasnosti sa predstavujú krajiny **G8 13,3 % svetovej populácie a ich podiel na svetovom HDP činí 61%**. Spojené štáty americké sa na svetovom outpute podieľajú 28 %; Japonsko, druhá najväčšia svetová ekonomika a zároveň jediný zástupca Ázie 10 %; Nemecko, Taliansko, Veľká Británia a Francúzsko dohromady 20 % a Kanada 3 %. Posledný člen G8, Rusko, sa na svetovom HDP v roku 2006 podieľalo len 2 %.

Napriek tomu, že na svetovom obchode sa krajiny G8 na zúčastňujú takmer polovicou, skupinu G8 nemožno považovať za primárne obchodné zoskupenie. G8 je fórum vedomé svojej ekonomickej sily a zodpovednosti voči otázkam spoločného záujmu a globálneho významu ako zdravie, právo a uplatňovanie zákona, práca, ekonomický a sociálny rozvoj, energetika, životné prostredie, zahraničné vzťahy, bezpečnosť a terorizmus. Ved' 72% svetových výdavkov na zbrojenie pochádza práve z G8. Rusko, Veľká Británia, USA a Francúzsko predstavujú štyroch z piatich stálych členov Bezpečnostnej rady OSN.

Konkrétne uznesenia členov na pravidelných summitoch sú uvádzané do praxe i prostredníctvom

najvýznamnejších medzinárodných organizácií a inštitúcií. Členovia G8 patria vzhľadom na vyprodukovaný output medzi najväčších prispievateľov a častokrát im prislúcha i rozhodujúci podiel na hlasovaní. (Napríklad príspevky členov G8 v Medzinárodnom menovom fonde predstavujú až 48.19 %)

Podľa Svetovej banky poskytujú krajiny G7 takmer 75 % rozvojovej pomoci vo výške približne 0,3 % HDP. Posledný summit v nemeckom Heiligendamme však na margo neustáleho zvyšovania tejto pomoci zdôraznil, že na dosiahnutie Miléniových rozvojových cieľov je nevyhnutné viac než jednoduchý prílev finančných prostriedkov - zdokonalit' činnosť štátnej správy, ekonomické reformy a zodpovednosť.

Posledný summit predložil i ďalšiu dôležitú myšlienku – nutnosť vzbudiť v rozvojových krajinách ako Čína, India či Brazília pocit spoluzodpovednosti za celosvetové dianie. **Už v roku 2005 bola na skupina G8 doplnená o zástupcov Číny, Mexika, Indie, Brazílie a Juhoafrickej republiky, aby spoločne prerokovávali oblasti energetiky a financií. Je pravdepodobné, že onedlho už G8 nebude pozostávať zo štyroch samostatných európskych štátov, ale z jedného zástupcu Európskej únie. Súčasní členovia budú musieť s nevôľou prenechať zvyšné tri miesta zástupcom Číny, Indie a prípadne africkej krajine.**

Hlavnou témou nastávajúceho summitu v japonskom Hokkaido Toyako budú klimatické zmeny a ochrana životného prostredia. Japonské predsedníctvo si dalo za cieľ, jasne definovať spoločný rámec ochrany životného prostredia po roku 2012. Samotné krajiny G8 sa ročne podieľajú 40,4 % na celkových svetových emisiách CO₂, z toho USA 20,9 %, Rusko 5,3 % a Japonsko 4,3 %. Medzi krajiny najväčšími emisiami CO₂ nemožno vynechať Čínu so 17,3 % a Indiu so 4,6 %, ktoré je potrebné zapojiť k väčšej zodpovednosti vyplývajúcej z ekonomickej sily. Nepochybne i zmena v mocenskom usporiadaní sveta bude jednou z možných dilem tohtoročného summitu.

Iveta Paterová, študentka 3. ročníka FMV
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Európska únia

Reforma rozpočtu EÚ – zmena Európy /2. časť/

V súčasnosti tak tvoria príjmy Únie skupina výhradných,

vlastných čiže nezávislých zdrojov a dodatočný zdroj.

Nezávislé (výhradné) zdroje:

- clo za dovozy priemyselných výrobkov alebo služieb (90% ES a 10% ČK),
- poplatky z dovozu poľnohospodárskych výrobkov, dane z cukru a izoglukózy (dane z cukru a izoglukózy sa niekedy uvádzajú aj samostatne),
- určitý podiel z DPH (daň z pridanej hodnoty).

Dohodnuté príspevky ČK:

Ako tzv. štvrtý zdroj, dodatkový zdroj, ktorý má byť využívaný len v prípade, že nebudú stačiť na pokrytie výdavkov vlastné zdroje rozpočtu. Dnes však tvorí viac ako 40% celkových príjmov ES. Tento zdroj má príspevkový charakter, je odvodený z tzv. relatívneho národného bohatstva, vypočítava sa z hrubého národného dôchodku.

Ostatné zdroje:

Tu ide o nepatrnú, variabilnú časť. Tu sú zahrnuté také príjmy ako je daň z príjmu zamestnancov administratívy EK, pokuty a úroky a omeškania, resp. prebytok rozpočtu z predchádzajúceho roku.

Vzhľadom k prehlbujúcej sa disproporcii v sústave príjmov ES v „prospech“ štvrtého zdroja pri klesajúcich výnosoch vlastných zdrojov sa dalo očakávať, že EK navrhne niektoré fiškálne zmeny, resp. požiada o to ČK, rámci diskusie o zmene cieľov Únie, ktoré by uviedli jednotlivé typy príjmov do väčšej rovnováhy. Jednou z úvah Komisie je zavedenie nového typu dane, ktorej platcami by sa stali občania a obchodníci. Nebola by vzťahovaná k spotrebe ako DPH. Podmienkou by však musela byť harmonizácia daňových základov, čo je opakujúcou sa požiadavkou už od začiatku 90. rokov. Realita je však iná, lebo rozhodovanie o daňových otázkach je jednou z posledných výrazných kompetencií národnej suverenity. Ide o nesmierne citlivé politikum, otvoreniu, ktorej sa ČK bráni.

Ing. Ivan Milko, CSc